

CSOÓRI SÁNDOR

A lélek karóba húzása

 politika és a tömegtájékoztató szellemtelen stílusa elszegényítette nyelvünket. Ma már a tehénpásztor és a temetőőr is identitásról s aktuális ügyekről beszél, akár egy külügyminiszter. Titokban a muskátlik is ezt a nyelvet tanulgatják. Egyikőjük se döbben rá arra, hogy kiszikkadt nyelven csak féligazságokat lehet terjeszteni. A féligazság pedig nem más, mint a hazugság valamelyik oldala.

* * *

Ahol a társas beszélgetés közben nem vigyáznak az igazságra, ott nyugodtan kijelenthetjük, hogy a társadalomban nincs közbiztonság.

* * *

Az igazság: a gondolat tüneménye.

* * *

Volt olyan időszak az életemnek, amikor reggeltől estig csak sakkoztam! Vadul és mámorosan. Néha olyan magasra vitt föl ez a kamaszos, győzni akaró szenvedély, mintha toronymászásban versenyeztem volna a diáktársaimmal. Ez a „korszak” közvetlenül a háború után robbant ki bennem, s eltartott ötödikes koromig. Először csak kézbe csattantással fejeztük be a játszmákat, később a díjak módosultak: a győztes megkapta a szerdai és a pénteki süteményeket az ebédlőben. Aki nyert, evett! Nem dicsekszem, de a vesztesektől többnyire én elém tolta át a „Sors” a finom diós kiflit, a túrós rétest és a lekváros tudjafennemicsodát.

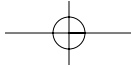
Hatvanvalahány év után most se tudom helyére tenni a sakkozó korszakomat. Lehet, hogy csupán győzni akartam? Kitűnni valamiben? Az agyamat szerettem volna élesíteni, hogy szeretettel fogadjanak mindenütt?

Egyszer csak abbamaradt a tüzes szenvedély, mert azt olvastam valahol, hogy a sakk nem segíti az agyat az értelemmel fölfoghatatlan titkok és értékek keresésében.

* * *

A gyűlöletet csak abbahagyni lehet, megreformálni vagy megszelídíteni nem!

* * *

Amikor annyi hazugság nyüzsgött, bújóskezelt körülöttünk az 1950-es, '60-as és '70-es években, nagyon kíváncsiak voltunk az igazságra, de most, amikor már minden fűszálat is a hazugság tart lábán, az igazság szinte fásaszt minket.

* * *

Hol lehet ma nyilvánosan szabad tere a gondolkodásnak? Az Akadémián? Az egyetemeken? A televíziókban? Netán a parlamentben? Nem, nem: a politika mindenütt válságot teremt, nem katarzist. Márpedig a legtisztább gondolatok a katarzis után születnek. A rádió függönnyel elzárt színpad, csak hangot hallunk belőle. Se szemeket, se arcokat nem látunk. A televízióban – látszatra – már látjuk a beszélőket, látjuk a homlokráncokat, de azt is tudjuk, hogy a televízió sietteti a gondolkodást. Tudjuk, hogy a szereplők az okfejtést rögtön abahagyják. Kielégületlenek leszünk, sőt dühösekké is.

Azt hiszem, hogy mégis csak a színpad és a könyv a legtágabb szabad tere a gondolkodásnak.

* * *

Aki ma bizonyos akar lenni a dolgában, az szenttelenül lop, vagy többnyire nem csinál semmit!

* * *

A kinyilatkoztatásnak lehet, hogy van fénye, de történelme nincs.

* * *

Az ország földje éppolyan fontos, nekünk és másoknak is, mint a testünk.

* * *

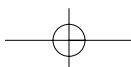
A jelen idő semmivel sem cserélhető fel. Ha holnapra hagyjuk szorongató kérdéseit, épp a jövőnkéről mondunk le felelőtlenül.

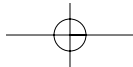
* * *

Amíg a jelen államférfiainak nem érdeklik a lélektan rejtelmek, pontosabban fogalmazva: amíg a mélylélektan nem talál magának sétálóhelyet a siralom völgyében, egyetlen politikus sem lehet időszerű.

* * *

Egész Magyarország és egész Erdély ismeri Bójte Csabát, a ferences szerzetest. Ahol megfordul, hamarosan „csodák” jelennek meg a lába nyomán. Elveszett, szülőlként nélküli árváknak épít otthont, iskolát, játékvárat, kertet, beszélő szekrényeket, ahol a kicsinyített világmindenség alkatrészei éjszakáznak. Akárhányszor találkozom vele, mindig arra gondolok, hogy egyszer csak egy szelíd üstökös jelenik meg mögötte, és súg valamit a fülembe.

Legutoljára egyik szerzetes testvéréről beszélt. Az idős ferences atya is csupa derű volt, huncut és játékos elme. Ahol megjelent, az emberek mindig megfényesedtek tőle. Csaba testvér is. Egyszer egy ünnepi alkalmon odaügyeskedett a mennyei öreg mellé, s megkérdezte, hogyan lehetséges az, hogy mindig csak bort iszik, vizet soha? Az idős szerzetes atya így válaszolt neki: Hát nem tudod? Vízért nem iszom soha, mert a vízben a halak paráználnak.

* * *

Az ember – történelme során – sose beszélt egyfolytában, megszakítások nélkül. A mai rádiók és televíziók szakadatlanul beszélnek. Van ebben valami ember-telen újdonság.

* * *

A lázadás szó elhalványult jelenkori szókészletünkben. Csak a reform szó villózik mindenfelé. Hajrá, magyarok, éljen a reform!

* * *

Van parlament, de nincs szellemi életünk. Így aztán a szavazás révén egyetlen ember is eldöntheti, mint akar a többség. Azaz: eldöntheti, hogy mi az „igazság”!

* * *

Régen a rossz lelkiismeret komoly akadálya volt az egyén életének. Ma legtöbbszörben átlépnek rajta: van és kész! Majd elmúlik.

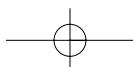
* * *

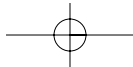
Érzelmi intelligencia? Újabb keletű fogalom az értelmi intelligencia mellett... Sajnos, alig veszem észre a jelenlétét. Pedig ennek az ikerképességnek egyszerre kellene megjelennie: a gondolat akkor igaz, ha egyetemes, az érzelem viszont akkor, ha személyes.

* * *

Mostanában alig nyugszik le a nap, hogy ne jutna eszembe József Attila. Hol az *Eszmélet* jut eszembe, hol az *Óda*, hol a *Hazám*, hol az *Elégia*, hol a *Dunánál*, *A város peremén*, a *Téli éjszaka*, a *Kész a leltár* és így tovább. Az utóbbi években nagyon kezdtek hasonlítani egymásra a rendszerek, s ebben a hasonlóságban a versek új életre kelnek:

*Sok urunk nem volt rest, se kába,
birtokát óvni ellenünk,
s kitántorgott Amerikába
másfél millió emberünk*

A *kitántorgott* szó, 1937 óta, József Attila költészetének a kulcsszava. S ez a kulcsszó azóta félrevert harang. Ma is szól egyre hangosabban. A különbség csak az, hogy a századfordulós kitántorgók egytől egyig szegények voltak: földnélküliek, napszámosok. A mostaniak többnyire értelmiségiek, tudósok, szakemberek, fiatal, férjet kereső lányok, sok esetben kallódó örömfűk.

Ha most volnék harminc-negyven éves fiatalember, óróluk írnék legelőször könyvet, mint ahogy Illyés Gyula írt a *Puszták népéről*.

* * *

Esztergomi faházam ablakából könnyedén átlátok Párkányra. Látom az őszi napsütésben álló épületsorok homlokát, a házak füstjét, sőt mintha nagy csobbanással emberi arcok zuhannának a vízbe. S egyszer csak azt látom, hogy valakik nagy ostorokkal terelgetik ezeket az arcokat a vízben. Lehet, hogy felvidéki magyarokat tanítanak szlováku!

* * *

Dobos László barátom áttelefonál Pozsonyból, s azt kérdi: tudom-e milyen a lélek karóba húzása?

Micsoda világ?!

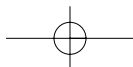
A későújkor józansága című könyv első kötetét veszem le a könyvespolcomról. Tizenöt éve bukkantam rá Debrecenben, és két egymásba szövődő éjszakán el is olvastam. Olvasás közben azt éreztem, hogy izzik körülöttem az Aranybika szálloda minden téglasejtje, izzik a Göncölszekér, a Kaszáscsillag, ami végül is érthető, hiszen csak nagy néha kerültek elélem ilyen tudós és filozofikus művek, amelyek a belülről megtámadott világegyetem katasztrófáiról is tudósítják az embert. Újabbban már ilyen mondatokat is hallhatunk: *A tudomány már rég elveszítette ártatlanságát*. Erwin Chargoff még ennél is tovább lép. Keserű szájjal ugyan, de ezt írja le egyik tanulmányában: *Az a kellemetlen érzés nyilall belém, hogy ha a fizikai Nobel-díjat megszüntették volna, akkor több elemi részecskét már nem fedeznének fel*.

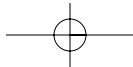
Ezt én nem hiszem. De a gunyorosság mögött ott kószálhat valamiféle igazság is.

Hajdan – még a hatvanas évek közepén – a bejárati ajtóm küszöbén találtam egy hasonló könyvet. Amerikából hozta valaki, de rendes csomagolás helyett egy zöldséggel megtömött nájlonszatyor alján találtam rá. *Korunk szellemi körképe* volt ez a kivételes gyűjtemény. A XX. század minden művészeti, kémiai, biológiai, zenei, matematikai, képzőművészeti újdonsága és pokoli veszélye ott szerepelt ebben a könyvben.

Később, a csernobili katasztrófa idején értettem meg mindazt, amit ebből a könyvből ismerhettem meg. A kort, amelyben élek.

* * *

Amikor a tudományok és a művészeti vallomások sűrűjéből fölemeltem egyszer a fejem, egy különös, már-már érthetetlen kérdés futott át rajtam. Szinte mindent tudunk, azokról, akik a tudomány lángelméi voltak. Tudjuk, hogy ki alkotta meg a relativitás elméletét, tudjuk, hogy ki volt Carl Jung, Benedetto Croce, Niels Bohr, Martin Heidegger, de soha, soha senki se tudja már meg, hogy ki „találta föl” az emberiségnek a kenyeret?

* * *

Az embernek több háza, több otthona, sőt több hazája is lehet, de *nemzete* csak egy lehet. Ahogy vallása is. Ki tudná elképzelni, hogy csecsemőjét egyidejűleg magyarnak és szerbnek, magyarnak és romának keresztelnék.

Kétnyelvű emberek élnek a világon, de két anyanyelvű népek nem.

* * *

Micsoda világ az, amelyikben az embernek újra meg újra meg kell buknia, hogy becsületét tisztán tarthassa.

* * *

Lehet-e értelmetlenül élnünk? Különösképpen úgy, hogy tudunk is róla?

* * *

A gondolat megfogalmazása maga is cselekvés. De milyen cselekvés? Jó? Rossz? Ha nem tudja valaki, hogy mi a jó, és mi a rossz, fölöslegesen gondolkodik.

* * *

A lázadással mindig új tudat születik.

* * *

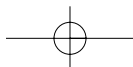
Gyűlöletbeszéd? Ha meghallom ezt az új fogalmat, rögtön elszomorodom. Tudom, mit jelent, de azt is érzem, hogy semmi köze a magyar nyelv ideghálózatához. Gyűlölködő beszéd, haragos beszéd, tajtékos beszéd, romboló beszéd, kaján beszéd lehetséges, de a gyűlöletbeszéd idegen fészekből pottyant közénk. A borbarátságáról, a tejbarátról, a lekvárbarátról ugyanezt gondolom. Egyedül csak a népbarát szó találta meg a helyét nyelvünkben az 1848-as idők parázsló éveiben.

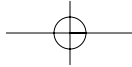
* * *

A Tízparancsolat azért olyan szűkszavú, tömör és áttekinthető – hallottam kamasz koromban Pápán –, mert nem adták át egyetlen bizottságnak sem átdolgozásra.

* * *

Forduljunk hátra! Látunk egy jelenetet: Bem tábornok kitünteti Petőfi századost. A bal kezével tűzi föl neki a érmet, mert a jobb keze az előző napi csatában megsérült.

Van-e ehhez hasonló jelenet a világirodalomban? Egy számkivetett lengyel tábornok a világ egyik legnagyobb költőjének a mellére érdemrendet tűz.

* * *

Az a nép, amelynek hamleti létgondjai vannak, előbb-utóbb ellenszenvéssé válik a többi nép előtt. Elfordítják róla a tekintetüket, s az Isten se tudja visszafordítani őket, még erőszakkal sem.

Ilyenek lettünk mi is! Nincs semmi erőnk ahhoz, hogy ki tudnánk röpíteni magunkat a gödörből. Nemcsak kívül, de belül is megőszülünk. Egyedül egy marcona földrengés forgathatná meg körülöttünk a világot.

* * *

Él az, aki nem fogad el mindent a külvilágtól. Csak a halott fogadhat el mindent. Gondoljunk Szolzsenyicinre, aki kérébe kötötte bánatmait, s lerakta maga köré. Aztán, amikor elkezdett zuhogni az eső, az esővenyigékből kerítést font magának, és örült a leleményének. Ez az öröm segített neki, hogy az életét könnyedebben kezelhesse, hiszen az Isten nem hagyja művét gyávákon keresztül megnyilatkozni.

* * *

Hamarosan megjelent köztünk a demokratikus bűn. Tudtuk, hogy gazság történik velünk, de nem tehattünk ellene semmit, mert a többségi szavazás demokratikusan jóváhagyta.

* * *

Eddig azt hittem, hogy lázadni az igazságra hivatkozva lehet csak. Meg kellett újra tapasztalnom, hogy a féligazság, illetve a hazugság is elég hozzá.

* * *

Az ember mindennap látja ellenfeleit a televízióban. Ha élőben találkozna velük, nemigen tudná elviselni őket. Képernyőn a politika színdarabbá válik. Roszszabb esetben a képernyő a semmi tekintete.

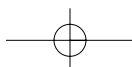
* * *

A száznapos kormányzásnak nemcsak eredményei, de áldozatai is voltak. Első áldozata az igazság. A vér nélküli gyilkosságot a Néró-ábrázatú miniszterelnök követte el.

* * *

Minden szenvedélyes, jó vers – fölszabadulás. Mély lélegzetvétele a léleknek. Nem a költők nevében mondom ezt, hanem az ismeretlen Istenében.

* * *

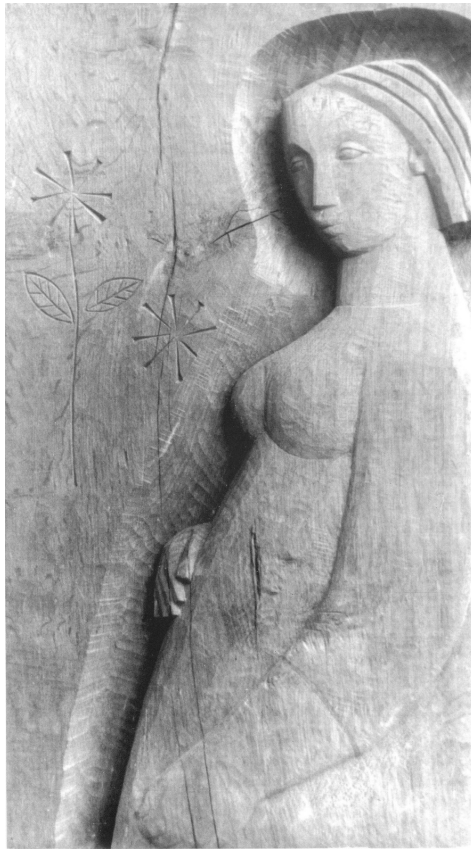

Cigány polgártársaimnak üzenem: Jöjjenek elő a pokolból! Ne törődjenek bele a sorsukba, semmi mentségük sincs arra, hogy ott maradjanak! Évtizedeken át – Arany János Csórii vajdája miatt – sokan engem is cigánynak néztek. Fekete hajam és cigányos bőrszínem miatt. Még olyanok is akadtak, akik Kolozsvárról, sőt Amerikából érkezve, elmentek a falumba, Zámolyra, hogy megnézzék a szülőházamat. A zarándokok közül később többükkel is találkoztam, akik jóízűen kinevették magukat. Nem így a falum református lelkipásztora, Bíró Ernő, aki meg is írta, hogy mennyi időre visszamenőleg szerepelnek a református őseim az egyházi könyvekben, s ki-mik voltak a felmenőim. Magyar parasztok.

Nem bánám, ha a mai szörnyű időkben is volnának ilyen megtévesztett hívek, hiszen, akik egyszer beleléptek a pocsolóába, legközelebb kikerülik őket.

* * *

Közeledik az idő, amikor új szavakkal s új hangulatú igékkel kell majd beszél-nünk. Nemcsak a politikai és filozófiai gondjainkról, hanem a kávéházi asztalok zsvivaja közben is. Mert ha lejáratott szavainkat veszni hagyjuk, egyetlen szavunk marad csak velünk: a székelyen.

Ballada